

**Tisztelt Államtitkár Úr,
Kedves Vendégeink, Kedves Könyvtárosok, Kollégák! Barátaim!**

Őszinte tisztelettel, szeretettel és megbecsüléssel köszöntöm Önöket az Országos Széchényi Könyvtár alapítójának, gróf Széchényi Ferencnek a születésnapján. Ez a tavaszi nap a korábbi években is már számos alkalommal lehetőséget teremtett a könyvtár belső ügyeinek megtárgyalására, amiként a könyvtár alapításának novemberi időpontját a könyvtár tudományos élete foglalta le. Jó hagyomány ez. Különösen azért, mert alkalmat ad arra, hogy új elektronikus dokumentumküldő szolgáltatásunkat útjára indítsuk, és hogy megemlékezzünk a könyvtár Várba való költözésének harmincadik évfordulójáról is.

Ebből az alkalomból tisztelettel köszöntöm megjelent két korábbi hivatali elődömet, Poprády Géza és Monok István főigazgatókat, valamint a könyvtár minden régi és jelenlegi munkatársát.

Az ünnep mindig valamilyen alapító eseményre való emlékezés, s egyben a megújulás lehetőségét nyújtó alkalom is. Örök jelen idő, melyben feltétel nélkül találkozunk bennünk a múlt és a jövő.

Ebben a könyvtárban a régmúlt a Mátyás király alapította Corvina könyvtár, a múlt a könyvtárát az országnak ajándékozó gróf Széchényi Ferenc, és az alapító gesztus, melyben benne rejlik ez a mondat is: „Előttünk egy nemzetnek sorsa áll.”

Korunk kihívására megfelelően fenntartónk és bátor kollégáink évekkel ezelőtt nekifogtak az ELDORADO-program kidolgozásának, amely majd alapvetően változtatja meg a könyvtárhasználati szokásokat, a könyvtárról alkotott képzeleteinket és fogalmainkat.

De menjünk sorjában. A költözésről. Az elmúlt néhány év, de főként az utolsó másfél esztendő kulturális sajtója folyamatosan napirenden tartotta és tartja az Országos Széchényi Könyvtár sorsát, költözését-költöztetését. A tény azonban tény marad: az Országos Széchényi Könyvtár minden ellenkező híresztelés ellenére a mai napig a Budai Várnegyedben van, a Budavári Palota „F” épületében, a nyugati szárnyban. Nem költözött el. De meg kell újulnia, és meg is akar újulni.

Harminc év rendkívül hosszú idő, több mint hétezer-háromszáz munkanap, valamivel kevesebb nyitvatartási nap, s mindez kötelezpéldány-érkeztetést, feldolgozást, raktározást, olvasói kiszolgálást jelentett. Komoly tartalomfeltáró igyekezetet, múzeumpedagógiai munkát, könyvtári kiállításokat, könyvtári vezetést, kiadványok szerkesztését, konferenciák rendezését és berendezését.

Alig több mint fél éve, hogy újra munkába álltam itt, és már az első naptól kezdve megtapasztalhattam a munkatársak jókedvű, elkötelezett munkáját, mintegy sűrítve a harminc évet, minden gondjával-bajával egyetemben. Hiszen a nehézségekkel szemben ott állt a köteles példányok rendszeres érkeztetése, a

feldolgozás precizitása, az olvasók pontos és gyors eligazítása, a raktár folyamatos működése, a Restauráló és Kötészeteti Osztály sokszor művészi munkája. Vagy éppen olyan eredményeink, mint a pécsi pálos rendtörténeti kiállítás megrendezése, a gyűjteményünkben felfedezett Mozart-kézirat, a híres „török indulóval” záruló A-dúr szonáta töredékének bemutatása, a „Három királyfi, három királylány Mozgalom” programjaiban való részvételünk, vagy az I. világháborús plakátkiállításunk, és az ezt bemutató kiadványunk is.

A könyvtár kutatói tudományos konferenciákon számoltak be munkájukról. Számtalan országos szakmai értekezletet bonyolítottunk, országos és nemzetközi intézményekkel ápolunk szoros kapcsolatokat, s ez műtárgyak kölcsönzését, kutatók befogadását, támogatását jelenti, munkát, és megint csak munkát, közös rendezvényeket. Jó példa volt erre az örmény nép tragédiáját bemutató kiállítás, és a hozzá kapcsolódó konferencia.

A kincseinket odavisszük az olvasóinkhoz. Idén a magyar kultúra napján Szécsény városában állítottuk ki a Himnusz kéziratát. A Mikes Program bonyolítóiként hatalmas munkával dolgozzuk fel a magyar diaszpóra repatriált dokumentumait. Nagy sikerrel megy a házban a KönyvTárlat kulturális műsora. Jelenleg a kaukázusi őshazakutatás emlékeiből készült kiállításunk látható.

Nemzetközi megállapodásokat kötünk az OSZK megerősítése érdekében, a Kínai Köztársaság és Örményország nemzeti könyvtárának vezetői után május elején az Alexandriai Könyvtár főigazgatóját fogadjuk. Újjáépítjük kapcsolatainkat, köztük kiemelten a Kárpát-medenceieket és újjászervezzük a hungarika-kutatást. Munkatársaink hazai és nemzetközi konferenciákon vesznek részt, jelen vagyunk az európai könyvtárszakmai fejlesztésekben, itthon részt veszünk a könyvtárügy törvényalkotó folyamataiban, szakmai folyóiratokat adunk ki, még akkor is, ha csökken az NKA által adott támogatás. Ritkaságokat, értékes díszműveket, könyvtári kincseket jelentetünk meg jelentős kiadók közreműködésével. Tegnap mutattuk be a Corvina könyvtár Wolfenbüttelben őrzött kódexeiről szóló kötetet.

És szinte végtelen a sor. Biztosan kihagytam néhány dolgot. És nem is lehet másképp: a magyar nemzeti örökség dokumentumait gyűjtjük, szolgáltatjuk a kutatók, a tanulók és a nagyvilág részére. Előítélet és megkülönböztetés nélkül, és talán inkább az öröm árnyalatával, valami finom büszkeséggel is, hiszen ez a miénk, ez rólunk szól, és íme, ezt mi odaadni, szolgáltatni is tudjuk. Bár a British Library 150 millió dokumentumot mozgat, s mi ehhez képest „csupán” 12 millióval szoktunk számolni.

S persze nem lennénk igazságosak magunkhoz, fenntartónkhoz és olvasóinkhoz sem, ha nem mondanánk el, hogy harminc éve ugyanott, ugyanolyan fizikai körülmények között végezzük a dolgunkat. Kihaszíratlanul tágas folyosókon, ötvenéves légkondicionáló berendezések zúgásában, a modern informatikai infrastruktúra átlagosan is sokéves számítógépein, tárhelyek hiányában, a Wifi-hálózat akadozásában, és alacsony létszámmal, elhagyott feladatokkal, mérsékelt fizetéssel, úgyhogy igazán meg sem lepődünk, ha jól

képzett kollégáink elhagynak minket jobb boldogulásuk reményében.

Számvetésre mennyi alkalom adódik! Lehet ünnepélyes, elegáns konferencia, jelentés, bármi, de ezek előtt és ezeken túl mindennap számvetésre kényszerül az, aki kötve érzi magát, mintha nem tudna megmozdulni, aki a vele szemben támasztott (többnyire belső) elvárások és (a külső) támogatások között kényszerül, és ráadásul még szeret is dolgozni.

Megváltoztak az idők: a harminc éve bevezetett munkafolyamatok és technikák, eljárások és szabályok, szabványok és általában a követelmények nem felelnek meg napjaink elvárásainak. Az eszközök elkoptak, az írógépek múzeumba kerültek, a határidők tarthatatlanokká válnak, a kis kockás füzetek ideje lejárt. Amikor megkapjuk a kérést, már ezer válaszon is túl vagyunk!

De mindeközben a könyvtáros szakma meg is tette, amit tehetett: a mind szűkösebb lehetőségek ellenére modernizálta, fejlesztette, korszerűbbé tette a technikai hátteret, digitalizált, gyűjtötte az információkat és adatbázisokat épített, gyorsabb, pontosabb adatszolgáltatásra készülve, majd a legutóbbi időkben már a tartalomszolgáltatás mind magasabb szintű teljesítését célozza meg. Forrong a szakma, csupa tettvágy, megannyi ötlet, civil kezdeményezés keresi útját.

A hajdani, sikeres átköltözésre jólesően gondolunk vissza, szívesen beszélgetünk azokkal, akik annak idején a részesei voltak. De a visszaemlékezés közben sem tudunk semmi másra gondolni, csak a most előttünk álló, sokkal nagyobb feladatra: a megújulás, és a digitális átállás feladatára. És csak szorongva tudunk rá gondolni. Annak idején sem volt könnyű, és ez megerősít minket. Közép-Európa egyik legszebb telkén számos feltétel teljesült harminc évvel ezelőtt: szakértelem, pénz, szállítóeszközök. Most a kilábalás útját keressük, és semmi másra nem alapozhatunk, csak a szakértelmünkre, csak az eltökéltségünkre.

Az új vezetés 2014 augusztusában kezdte a munkát. Elemzünk nap mint nap, megoldásokat keresünk, ajánlásokat készítünk és tervezünk, adott feladat megoldására koncentrálnak, de a könyvtárszakmai szint mögött, talán nem is olyan messze, egyetemes kérdések feszítenek minket.

Hagyomány és gyűjtemény

Fel kell ismernünk, hogy egy nagyszerű hagyomány eleven részesei vagyunk, és fel kell ismernünk, hogy ez kötelez minket. Jól tudjuk, hogy nem a mi korunk információrobbanása volt az első az emberiség történetében. Nem is az utolsó, persze. S a magyar művelődés is bővelkedik a maihoz hasonló sorsfordító pillanatokban.

Voltak fényesebb lapok... mint III. Béla kancelláriájának felállítása, vagy a Vizsolyi Biblia megszületése, a tudományegyetemek alapítása, és Széchényi Ferenc felajánlása a regnicolaris könyvtár létrehozására.

És voltak kevésbé fényesek... mint amikor ilyen-olyan körülmények között kulturális értékeink indokolatlan mulasztások miatt veszendőbe mentek. Hová lett a Hess András alapította budai nyomda? Pécs és Pozsony egyeteme? És mi történt az elmúlt évtizedben, hogy az egész világot átfogó digitalizálási hullám idején az Országos Széchényi Könyvtár költségvetése radikálisan csökkent. Ki kell mondani, hogy az emberi és gépi erőforrások hiánya a törvényben rögzített alapfunkciók ellátását veszélyezteti, és a mai napig megakadályozza, hogy a nemzeti könyvtár érdemben csatlakozhasson a művelődés digitális forradalmához.

A gyűjtemény, amelyről jól tudjuk, hogy mennyire kötelez minket a megőrzésben, a közvetítésben. A nemzeti könyvtár alapvető feladata a nemzeti kultúra legjavának gondos felhalmozása. Mindannyian tudjuk, hogy a Halotti beszédtől a corvinákon át Kossuth hangjáig számtalan nemzeti kincsünket őrizi a könyvtár.

Tudjuk jól, hogy a magyar nyelven született vagy a magyarsághoz kapcsolódó dokumentumok összegyűjtése feldolgozása, megőrzése és hozzáférhetővé tétele nélkül sokkal szegényebb lenne a magyar kultúra, nem lenne magyar tudomány, és sok mindent nem lehetne elmondani magyarul. Igen, ez a könyvtár a magyar kultúra fellegvára, és ez is kötelez minket arra, hogy minden időben felkészültek legyünk a magyar kultúra dokumentumainak kezelésére és közvetítésére, függetlenül attól, hogy milyen dokumentumtípusról van szó. Hogy közzé tehesük azt, ami a közé.

Az olvasó/felhasználó

Van tehát egy világos értékmentő hagyomány, amit vállalnunk kell, és van egy folyamatosan bővülő és változó gyűjtemény, amely kötelez minket. De vannak olvasóink is, akik bárhonnán érkezenek is, igényeiket csak egy teljesen megújuló digitális könyvtárral tudjuk kiszolgálni. És a tapasztalat azt mutatja, hogy az olvasók egyre kevesebb türelmet mutatnak a nehezen átlátható információs rendszerek iránt, ahhoz szoktak hozzá, hogy a szükséges tudás csupán gombnyomásnyi távolságra legyen tőlük. A könyvtárnak ebben a helyzetben nincs más választása, mint hogy szélesre tárja a tudás kapuját, és szélessávú csatornákon keresztül juttassa el az információt az olvasókhöz.

Az új könyvtár

Emlékezzünk, az új Magyarország egyetlen évszázad alatt jött létre a 18–19 században. Magyarország akkori megújítói mai mércével elképesztően sokat és sok nyelven olvastak. A dokumentumok beszerzése és értelmezése meghaladta

az egyén képességeit, ezért a művelődni vágyók olvasóegyletekbe (Lesekabinett) tömörültek, és ott beszéltek meg az elolvasottakat. Olvasóegylet-jellege volt a Széchenyi István alapította Pesti (később Nemzeti) Casinónak, sőt a jobb kávézóknak is. Kávéház-látogatóként Petőfi Pestről figyelemmel tudta kísérni az egykorú párizsi sajtót.

Ma jobb és egyben rosszabb is a helyzet. A könyvkiadók és könyvtárak világhálóra költözésével az írott információ elképesztő mennyisége áll a felhasználók rendelkezésére, de az olvasás teret veszít a szabadidő mérlegén. Az olvasmányok beszerzése egyszerűbb lett, de a megértésük nem. Ebben a beláthatatlan olvasmányözönben újra szükség lenne a helyre, a szakértő könyvtáros által vezetett olvasókörökre, hogy az olvasók közösségbe gyűlve segíthessék egymást. Készüljenek fel a könyvtárosok és alakítsák át olvasókörökké a könyvtárakat, az olvasás váljon közösségteremtő erővé.

A könyvtárban eddig csend honolt. A jövő könyvtára – ismerünk rá példákat! – a halk beszélgetés helye legyen. Legyen az olvasóterem vékony, de hangszigetelő falakkal kisebb-nagyobb fülkékre szabdalva. A világhálóra kapcsoló felületek elé olyan felhasználókat ültessünk, akik olvasás közben félhangosan megoszthatják egymással észrevételeiket. Utánozzuk le a könyv köré épített tényleges fizikai térben is az internet interaktivitását. Az olvasás adott esetben hadd legyen együttműködés. Együttműködés minden szinten, akár még üzleti szinten is.

A jelen könyvtára egyre inkább a múlté. Ez a folyamat aligha fordítható meg, ha az olvasók átköltöztek a virtuális térbe, a könyvtárnak is ezt kell tennie.

A könyvtáros

Az Országos Széchenyi Könyvtár eddig is a legjártasabb könyvtárosokat foglalkoztatta. Eddig is az ország egyik jelentős tudományos kutatóintézete volt, olvasóinak nagy része ma is kutató. Ez a jellege az új olvasói igény miatt óhatatlanul megerősödik.

A nagy könyvtárak összefogásával véghezvitt tömeges digitalizálás hatalmas anyag újfajta felhasználását teszi lehetővé. Ennek robbanásszerű megjelenése szükségessé teszi a közös katalógusban kevésbé jártas közönség számára a szakértői rendszerek bevezetését. Mindenekelőtt az Országos Széchenyi Könyvtár törvényben meghatározott szakkönyvtári területein: a magyar irodalom, nyelv, történelem, valamint a könyv- és könyvtártörténet területén.

Az elmerüléssel fenyegető információtenger közepén a könyvtár azzal képezhet biztonságos szigetet, hogy minősített és minőségi információt kínál. A szakértői rendszerek azzal egészítik ki a megszokott szolgáltatást, hogy otthont adnak az egyetemeken és kutatóintézetekben elkészülő legmegbízhatóbb kritikai szövegeknek, friss és régi történelmi narratíváknak. A kánonképzés továbbra is művek és viták révén, a tudományos és kulturális közéletben következik be – a könyvtár feladata pusztán az együvé tartozó dolgok egymás mellé rendelése,

nem rangsorolásuk.

A hozzáférés

A nemzet hagyományközösség. Hagyomány, közös tudás. Mi a nemzeti kulturális örökség – a hagyomány – tényleges birtokba adását nevezzük a hozzáférés forradalmának.

Az Országos Széchényi Könyvtár a gondjaira bízott szöveges örökség szétszétásával mutatja meg nemzeti elkötelezettségét. A korszerű nemzeti könyvtár lényege a szelekció elmaradása. A nemzet minden tagjának odaadjuk a teljes nemzeti szövegörökséget – az egészet. Ezt tekintjük a nemzeti könyvtár alapfeladatának.

Az új digitális eszközöknek hála a megszorítás tehát részben elavult. Nincs műszaki akadálya annak, hogy egy operaelőadás felvételét akárhány felhasználó akárhányszor újra meg újra igénybe vehesse. Egy digitális könyvet akárhányan olvashatnak.

Az Országos Széchényi Könyvtár és a nagy könyvtárak szerverein létrehozuk az írott örökség egységes hálózati adattárát, amely a szerzői jogilag nem védett, vagy legalábbis ingyenesen igénybe vehető anyag teljességét tartalmazza. A kincstárát mindenki számára megnyitjuk. A fizetős tartalmakhoz pedig jogkezelő szoftverünk bárkit elkalauzol. A kulturális alapellátás keretében éppen ma indítjuk útjára ezt a programunkat.

Igen, az általánosan kötelező, lényegében ingyenes iskolarendszer és a lényegében ingyenes közszolgálati műsorszórás után a magyar szöveges kultúra esetében melyik intézmény lenne a kulturális alapellátás fő felelőse, ha nem az Országos Széchényi Könyvtár?

Kedves Vendégeink!

Széchényi Ferenc születésnapján, a felköltözés harmincadik évfordulóján emlékezzünk hagyományainkról és vitassuk meg jövőnket az Eldorado elindításakor.